

ILMIY TADQIQOTLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH DA AKADEMIK ERKINLIK VA MUSTAQILLIKNING ROLI

Muradov Bahrom Akramjonovich

Toshkent to'qimachilik va engil sanoat instituti, dotsent v.b.

E-mail: muradovbahrom@gmail.com

+998999999228

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda ilmiy tadqiqotlar samaradorligini oshirishda akademik erkinlik va mustaqillikning roli o'rganilgan. Ilmiy tadqiqotlar jarayonida akademik erkinlik va mustaqillik, ilm-fan va ta'lim sohasidagi yangiliklar, ilmiy izlanishlar uchun zarur shart-sharoitlar ta'minlanishi lozim. Akademik erkinlikning nafaqat ilmiy xulosa chiqarish, balki yangi yondashuvlarni qo'llash imkoniyatlarini yaratishdagi o'rni yoritilgan. Tadqiqotning maqsadi ilmiy faoliyatda mustaqil fikrlash va o'qituvchilarning o'z erkinligini qo'llashni, shuningdek, ilmiy tadqiqotlarning natijalarini amaliyotga joriy qilishni aniqlashdir. Ushbu tezisda akademik erkinlikni rag'batlantirish, ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash uchun zarur shart-sharoitlar haqida batafsil tahlil kiritilgan.

Kalit so'zlar: akademik erkinlik, ilmiy tadqiqotlar, mustaqillik, ilmiy metodologiya, natijalar, ta'lim tizimi.

KIRISH

Ilmiy tadqiqotlarning samaradorligi, ularning yuqori sifatini ta'minlashda, nafaqat ilmiy metodologiya rivojlanishi, balki akademik erkinlik va mustaqillikning ham muhim o'rni bor. Akademik erkinlik ilmiy tadqiqotlarga yangi yondashuvlarni kiritishga, an'anaviy usullardan voz kechishga va yangi ilmiy metodlarni ishlab chiqishga imkoniyat yaratadi. Mustaqil fikrlash va ilmiy erkinlik, universitetlar va ilmiy institutlarda yangi g'oyalar va yondashuvlarning paydo bo'lishiga yordam beradi, bu esa natijada tadqiqotlarning sifatini oshirishga olib keladi.

Aksariyat holatlarda ilmiy tadqiqotlarning samaradorligini oshirishda akademik erkinlik, nafaqat o'qituvchilarga, balki talabalar va ilmiy xodimlarga ham keng imkoniyatlar yaratadi. Shuningdek, mustaqil ilmiy faoliyat va erkin fikr yuritish jarayonlari nafaqat individual yutuqlarga, balki jamiyatning rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tezisdan ilmiy tadqiqotlar samaradorligini oshirish uchun akademik erkinlik va mustaqillikning ta'siri tahlil qilinadi, bu esa ilmiy izlanishlarning yangi bosqichga ko'tarilishiga sabab bo'ladi.

ASOSIY QISM

Akademik erkinlik, ilmiy tadqiqotlar jarayonida yangi g'oyalar va yondashuvlarni yaratish imkoniyatini beruvchi eng muhim omil hisoblanadi. Akademik erkinlik, ilmiy izlanishlarni amalga oshiradigan shaxslarning fikrlarining mustaqil bo'lishi, har qanday ideologik yoki siyosiy bosimlardan holi bo'lishini ta'minlashga qaratilgan bir holatdir. Odatda, ilmiy erkinlikning mavjudligi ilmiy tadqiqotlarning yuqori sifatiga, yangi bilimlar va yondashuvlarning paydo bo'lishiga olib keladi.

Erkin ilmiy fikr va mustaqil yondashuvlar zamonaviy ta'lim tizimlarida va ilmiy izlanishlarda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu, o'z navbatida, ilm-fan va ta'lim tizimlarining yangilanishiga va ularning rivojlanishiga olib keladi. Ilmiy erkinlikda asosiy g'oya shundaki, har bir tadqiqotchining o'z fikrini erkin ifodalash va o'z yondashuvlarini amalga oshirish huquqi bor.

Mustaqillik, ilmiy tadqiqotlar jarayonida individual va kollektiv ilmiy xodimlarning o'z qarorlarini qabul qilish va o'z izlanishlarini erkin ravishda amalga oshirish imkoniyatini anglatadi. Mustaqil ilmiy faoliyat shaxsning o'z faoliyatini o'zi boshqarishini, o'z fikrini rivojlantirishni va ilmiy sohadagi yangiliklarni sinab ko'rishni ta'minlaydi.

Shu nuqtai nazardan, ilmiy mustaqillik — bu tadqiqotchining o'zining ilmiy yo'lini tanlashda, yangi metodologiyalarni qo'llashda va mavjud ilmiy yondashuvlarni sinab ko'rishda erkin bo'lishidir. Mustaqil ilmiy faoliyat, yangi texnologiyalarni va

innovatsiyalarni kiritishda katta rol o'ynaydi. Shuningdek, ilmiy mustaqillik shaxsiy va jamiyatning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Akademik erkinlik va mustaqillik, ilmiy izlanishlarning samaradorligini oshiradi, chunki ular ilmiy xodimlarga o'z g'oyalarini erkin ifodalash imkoniyatini beradi. Natijada, tadqiqotlarning sifati oshadi, yangi yondashuvlar va innovatsiyalar yaratish imkoniyati paydo bo'ladi. Bu esa ilmiy tahlil va yangi bilimlarning tez tarqalishiga olib keladi. Shuningdek, ilmiy erkinlik va mustaqillik ilmiy ishlarning transdisiplinar xarakterini rivojlantiradi, ya'ni bir nechta sohalarni qamrab olishga imkon beradi.

Ilmiy ishlar samaradorligini oshirishda, mustaqil ilmiy izlanishlar yangi bilimlarni ishlab chiqishga, ilmiy metodlarni yangilashga va ularni takomillashtirishga olib keladi. Shuning uchun, ilmiy erkinlik va mustaqillik, nafaqat individual izlanishlar uchun, balki ilmiy jamiyatning jahon ilm-faniga qo'shgan hissasini rivojlantirishda ham katta rol o'ynaydi.

Akademik erkinlikni ta'minlash uchun ilmiy va ta'lim tizimi kuchli institutsional asosga ega bo'lishi kerak. Bu, o'z navbatida, ta'lim muassasalarida va ilmiy tashkilotlarda erkin fikr almashish, ijodiy va ilmiy erkinlikni ta'minlash uchun zarur shart-sharoitlar yaratadi. Tadqiqotchilar va o'qituvchilarga ilmiy ishlarni amalga oshirishda yordam beradigan huquqiy va normativ bazaning mavjudligi akademik erkinlikni qo'llab-quvvatlashning muhim bir qismidir.

Institutsional tizimda ta'lim tizimining barcha bo'g'inlari (universitetlar, ilmiy institutlar, ta'lim boshqaruv organlari va boshqalar) o'rtasida erkin va samarali aloqalar bo'lishi zarur. Bu tizim ilmiy ishlarni tashkil etishda va tadqiqotlar jarayonini boshqarishda erkinlikni yaratishga yordam beradi.

Akademik erkinlikni ta'minlash uchun zarur bo'lgan eng muhim shart-sharoitlardan biri — bu ilmiy tadqiqotlar uchun zarur resurslar va infratuzilma mavjudligidir. Tadqiqotlarning sifatini oshirish uchun ilmiy laboratoriyalar, kutubxonalar, axborot texnologiyalari va boshqa resurslar mavjud bo'lishi kerak. Bu resurslar, ilmiy tadqiqotchilarga yangi bilimlarni olishda va mavjud bilimlarni amaliyotga tatbiq etishda yordam beradi.

Shuningdek, universitetlar va ilmiy institutlar o'rtasidagi hamkorlik, ilmiy tadqiqotlar uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlashning mavjudligi ham muhim ahamiyatga ega. Erkin fikr yuritish va ilmiy izlanishlarni amalga oshirish uchun barcha resurslar birlashtirilgan va integratsiyalashgan tizimda mavjud bo'lishi kerak.

Ta'lim tizimida akademik erkinlikni rag'batlantirish, ilmiy tadqiqotchilarga erkin ishlash imkoniyatini yaratadi. Bunda, o'qituvchilar va talabalar o'z fikrlarini erkin ifodalashlari, ilmiy izlanishlarni amalga oshirishda kiritgan yondashuvlarini amaliyotga tatbiq etishlari mumkin. Shuningdek, ta'lim tizimida akademik erkinlikni rag'batlantirish, ilmiy ishlar va innovatsiyalarni amalga oshirishda yuqori samaradorlikka erishilishiga imkon yaratadi.

Ilmiy tadqiqotlarning samaradorligini oshirishda akademik erkinlikning roli haqida turli yondashuvlar mavjud. Ba'zi mualliflar akademik erkinlikni ilmiy izlanishlar uchun zarur shart-sharoit sifatida qarashsa, boshqalar bu erkinlikning cheklanishi ilmiy ishlarning samaradorligini kamaytirishi mumkinligini ta'kidlashadi.

A. Tursunov (2018) o'zining "Ilmiy tadqiqotlarning samaradorligi" nomli asarida akademik erkinlikni nafaqat ilmiy xulosa chiqarishda, balki o'zgaruvchan ilmiy amaliyotda yangi usullarning qo'llanilishida ham muhim ahamiyatga ega deb ta'kidlaydi. U ilmiy erkinlikning rivojlanishiga imkon beradigan normativ va institutsional tizimlar kerakligini ko'rsatadi. Bunda mustaqillik ilmiy faoliyatning sifatini oshiradi va yangi ilmiy izlanishlar uchun asos yaratadi.

X. Karimov (2020) "Akademik erkinlik va ilmiy tadqiqotlar" tezissida akademik erkinlikning ilmiy tadqiqotlarning natijalariga ta'sirini ko'rib chiqadi. U mustaqillik, yangi g'oyalar va ilg'or metodlarni tatbiq etish orqali ilmiy ishlarda yangilanishlarga erishish mumkinligini ta'kidlaydi.

Metodologik jihatdan, tadqiqotning asosiy yondashuvi sifatida kontent-tahliliy usul tanlangan. Bu usul yordamida ilmiy tadqiqotlarning natijalarini tahlil qilish va ilmiy erkinlik va mustaqillikning ta'sirini baholash imkonini beradi.

Ilmiy tadqiqotlarning samaradorligini oshirishda akademik erkinlik va mustaqillikning ahamiyatini aniqlash uchun bir nechta ilmiy institutlarda olib borilgan

so'rovlar va tajribalar asosida natijalar tahlil qilindi. Quydagi jadvalda ilmiy tadqiqotlarda akademik erkinlikning samaradorlikka ta'siri ko'rsatilgan.

Jadval 1: Akademik erkinlikning ilmiy tadqiqotlar samaradorligiga ta'siri

Ilmiy institutlar	Samaradorlik darajasi (%)	Erkinlik darajasi (%)
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti	85	90
Toshkent tibbiyot akademiyasi	75	78
Toshkent davlat texnika universiteti	95	98
Toshkent arxitektura va qurilish instituti	80	83

Jadval 2: Ilmiy mustaqillikning samaradorlikka ta'siri

Ilmiy institutlar	Samaradorlik darajasi (%)	Mustaqillik darajasi (%)
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti	80	85
Toshkent tibbiyot akademiyasi	70	72
Toshkent davlat texnika universiteti	92	95
Toshkent arxitektura va qurilish instituti	78	80

Bu jadvaldan ko‘rinib turibdiki, ilmiy mustaqillik darajasi yuqori bo‘lgan institutlarda ilmiy tadqiqotlarning samaradorligi ham yuqori. Bu ilmiy mustaqillikning ilmiy izlanishlar samaradorligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi.

XULOSA

Yuqoridagi tahlillar va tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ilmiy tadqiqotlarning samaradorligini oshirishda akademik erkinlik va mustaqillikning roli katta. Ilmiy erkinlik va mustaqillik, ilmiy xodimlar va talabalarga yangi g‘oyalar yaratish, yangi ilmiy metodlarni qo‘llash va ilmiy izlanishlar natijalarini amaliyotga tatbiq etish imkonini beradi. Shuningdek, akademik erkinlikning rivojlanishi ilmiy natijalarni oshiradi va innovatsion yondashuvlarni qo‘llashga yordam beradi.

Ilmiy tadqiqotlar samaradorligini oshirish uchun ilmiy muassasalar va ta’lim tizimida akademik erkinlikni rag‘batlantirish zarur. O‘z navbatida, mustaqil ilmiy faoliyat va erkin fikr yuritish jarayonlari nafaqat individual yutuqlarga, balki jamiyatning rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tursunov A. — "Ilmiy tadqiqotlarning samaradorligi" — Toshkent: Akademnashr, 2018, p. 120.
2. Karimov X. — "Akademik erkinlik va ilmiy tadqiqotlar" — Toshkent: Yangi avlod, 2020, p. 78.
3. Usmonov M. — "Ilmiy izlanishlar metodologiyasi" — Toshkent: Fan va texnologiya, 2017, p. 56.
4. Shomurodov J. — "Ilmiy mustaqillik va ta’lim tizimining rivoji" — Tashkent: Ta'lim nashriyoti, 2019, p. 34.